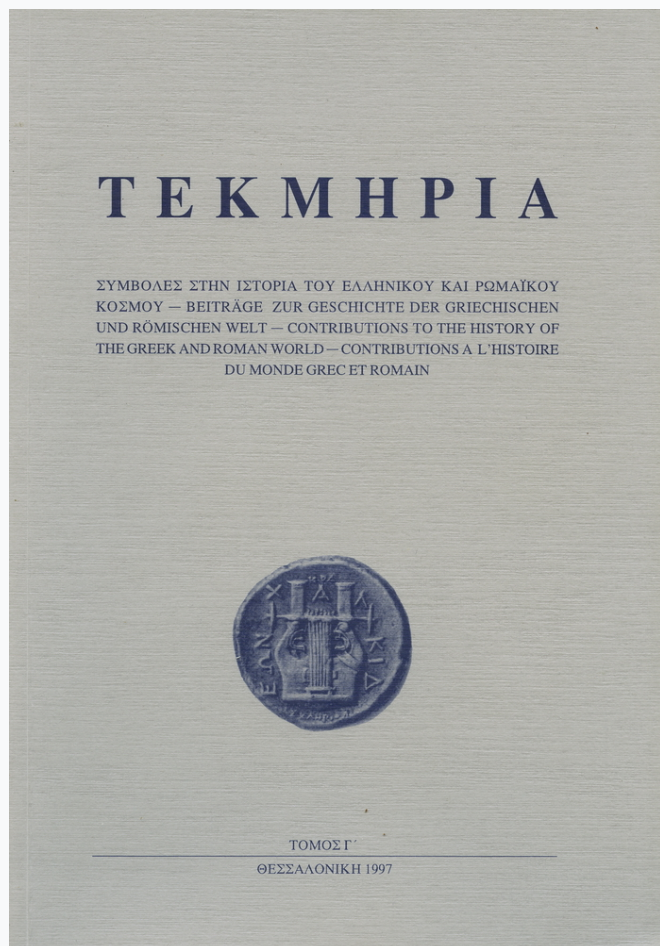

Tekmeria

Vol 3 (1997)

Άφιέρωση στὸν Ποσειδῶνα ἀπὸ Θράκα στὴν
Ἀνατολικὴ Μακεδονία

ΧΡ. ΒΕΛΗΓΙΑΝΝΗ

doi: [10.12681/tekmeria.124](https://doi.org/10.12681/tekmeria.124)

To cite this article:

ΒΕΛΗΓΙΑΝΝΗ Χ. (1997). Άφιέρωση στὸν Ποσειδῶνα ἀπὸ Θράκα στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία. *Tekmeria*, 3, 152–164.
<https://doi.org/10.12681/tekmeria.124>

Χ. ΒΕΛΗΓΙΑΝΝΗ

ΑΦΙΕΡΩΣΗ ΣΤΟΝ ΠΟΣΕΙΔΩΝΑ ΑΠΟ ΘΡΑΚΑ
ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ο φιλόλογος και συγγραφέας από την Δράμα Γ. Χατζόπουλος εντόπισε στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Δράμας ένα ενεπίγραφο αναθηματικό ανάγλυφο στον Ποσειδώνα και το παραχώρησε για δημοσίευση στο περιοδικό "Τεχνήρια".¹ Χάρης στο ενδιαφέρον του κ. Χατζόπουλου επανέρχεται στην δημοσιότητα ένα παλαιό εύρημα, το οποίο περιέπεσε στην λήθη, μολονότι είναι αρκετά σημαντικό. Αφενός η επιγραφή διασώζει μία άγνωστη έως τώρα κώμη, ή οποία ανήκε κατά πάσα πιθανότητα στην χώρα της ρωμαϊκής αποικίας των Φιλίππων. Αφετέρου η ανάθεση στον θεό Ποσειδώνα και ο τρόπος αυτοπροσδιορισμού του αναθέτη δείχνουν ότι ο μη έλληνικός πληθυσμός της ενδοχώρας της ανατολικής Μακεδονίας είχε αφομοιώσει τον ελληνικό πολιτισμό.

Η προέλευση του αναγλύφου δεν είναι γνωστή. Είναι ένα τυχαίο εύρημα από την πόλη της Δράμας,² το οποίο αρχικά φυλασσόταν στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης και τώρα βρίσκεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Δράμας με αριθμό καταλόγου Λ 186.

Ο Γ. Π. Οικονόμου παρουσίασε για πρώτη φορά το ανάγλυφο αυτό μαζί με άλλα εύρηματα από την συλλογή της Θεσσαλονίκης στο Αρχαιολογικό Δελτίο του έτους 1917 ως ακόλουθως: *Αναθηματικόν ανάγλυφον εις Ποσειδῶνα ἐκ Δράμας. Παρίσταται ὁ θεὸς πατῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πλησίον πρῶρας πλοίου, στηριζόμενος διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐπὶ τριαίνης, κρατῶν δὲ ἐν δεξιᾷ δελφίνα. Κάτωθεν ἐπιγραφή Κυρίῳ Ποσειδῶνι κλπ (0.41 χ 0.26 χ 0.04 - Ἀριθμὸς εὗρ. 209).*³

1. Για την παραχώρηση της επιγραφής (με τις σχετικές σημειώσεις του) ευχαριστεῖ τον κ. Γ. Χατζόπουλο από την θέση αυτή και η σύνταξη του περιοδικού (Ι. Τ.).

2. Βλ. για τα αρχαία εύρηματα από την πόλη και την περιοχή της Δράμας Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, "Ο αρχαίος οικισμός της Δράμας και το ιερό του Διονύσου, στο: "Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και πολιτισμός. Πρακτικά επιστημονικής συνάντησης, Δράμα 1992, 67 κέ.

3. Γ. Π. Οικονόμου, ΑΔ2, 1917, Παρ. 11. "Η παράσταση γυμνού Ποσειδῶνα με δελφίνα και τριαινα ήταν διαδεδομένη κατά την Αρχαιότητα και εμφανίζεται με αξιοσημείω-

Ἡ ἐπιγραφή (εἰκ. 1) στὴν πλήρη μορφή της ἔχει ὡς ἐξῆς (ῦψος γραμμῶν 1-1,3 ἐκ., διάστιχα 0,1-0,3 ἐκ.):

Κυρίῳ Ποσιδῶνι Μεστυπαίβης
 Αὐλουζένεος Σκιαζερινὸς εὐ-
 χὴν ἀνέθηκεν

Ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τῆς γραφῆς καὶ ἀπὸ τὸ σχῆμα τῶν γραμμῶν ἡ ἀνάθεση αὐτῆ χρονολογεῖται στοὺς Αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Μὲ βάση τὰ ἐπιμέρους χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι δυνατὴ μία κατὰ προσέγγιση χρονολόγηση. Πρῶτον ἐμφανίζονται μόνον δύο συμπλέγματα γραμμῶν στὸν τρίτο στίχο (H+N, H+K). Δεύτερον συνυπάρχουν δύο ὁμάδες χαρακτηριστικῶν γραμμῶν. Ἡ μία ὁμάδα περιλαμβάνει τὰ στρογγυλὰ γράμματα Ε, C καὶ Ω. Ἡ δεύτερη ὁμάδα περιλαμβάνει τὸ ἰσοσκελὲς Π, τὸ Α καὶ τὸ Θ μὲ τὴν ὀριζόντια μεσαία γραμμὴ. Ὁ μικρὸς ἀριθμὸς συμπλεγμάτων καὶ ἡ συνύπαρξη τῶν δύο αὐτῶν ὁμάδων χαρακτηριστικῶν γραμμῶν καθιστοῦν πιθανὴ τὴν χρονολόγηση τῆς ἐπιγραφῆς στὸν 1./2. αἰ. μ.Χ. Ἡ γραφὴ τῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς στὸν Ποσειδῶνα ἀπὸ τὴν Δράμα παρουσιάζει ὁμοιότητα μὲ τὴν γραφὴ ἐπιγραφῶν ἀπὸ τὴν Δυτικὴ, Κεντρικὴ καὶ Ἀνατολικὴ Μακεδονία τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ τὸ δεύτερο ἡμισυ τοῦ 1. αἰ. μ.Χ. ἕως τὸ πρῶτο ἡμισυ τοῦ 2. αἰ. μ.Χ., παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐν γένει ἡ ἐξέλιξη τῆς γραφῆς στίς περιοχὲς αὐτὲς παρουσιάζει τοπικὲς ἰδιομορφίες.

Ἡ ἀνάγνωση τοῦ κειμένου καὶ ἰδιαίτερα τοῦ δευτέρου στίχου, γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ γίνῃ λόγος παρακάτω, στηρίζεται κατ' ἀρχὴν στὴν ἀναγνώριση τοῦ τυπικοῦ τῆς ἀφιέρωσης. Τὸ τυπικὸ εἶναι αὐτὸ τῆς ἀπλῆς ἀφιέρωσης: ὄνομα θεότητας σὲ δοτικὴ + ὄνομα ἀναθέτη + εὐχὴν ἀνέθηκεν. Οἱ ἀπλῆς ἀφιερώσεις ἀφοροῦσαν ἄμεσα τοὺς ἀναθέτες, διότι γίνονταν ἀπὸ τοὺς ἴδιους γιὰ τὸ δικό τους καλὸ. Οἱ ἀφιερώσεις τοῦ τύπου "ὑπὲρ" γίνονταν ἀπὸ ἀναθέτες γιὰ τὸ καλὸ τρίτων (προσώπων ἢ πραγμάτων) καὶ ἔχουν τὸ ἀκόλουθο τυπικὸ: ὄνομα ἀναθέτη + ὑπὲρ μὲ γενικὴ + ὄνομα θεότητας σὲ δοτικὴ + εὐχὴν.⁴ Αὐτοὶ εἶναι οἱ δύο κύριοι τύποι ἀφιερώσεων. Καὶ οἱ δύο τύποι περιέχουν μία δοτικὴ πτώση, μὲ τὴν ὁποία ἐκφέ-

τη συχνότητα κατὰ τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Βλ. γιὰ τὴν διάδοση τῆς λατρείας τοῦ Ποσειδῶνα καὶ γιὰ τὸ θέμα τοῦ ἀναγλύφου E. Wüst, Poseidon, *RE* XXII 1 (1953) 510 κέ.

4. Ὅπως π.χ. στὴν ἀφιέρωση *SEG* XXXIV 1293 (περιοχὴ Δορυλαίου Φρυγίας), στ. 2-

ρεται τὸ ὄνομα τῆς θεότητας. Σὲ καμία περίπτωση δὲν περιέχουν δοτικὴ πτώση, μὲ τὴν ὁποία ἐκφέρεται τὸ τρίτο πρόσωπο γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ὁποίου ὁ ἀναθέτης κάνει τὴν ἀφιέρωση. Οἱ περιπτώσεις στὶς ὁποῖες τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ἐκφέρεται σὲ αἰτιατικὴ, εἶναι διαφορετικὲς.⁵ Κατὰ συνέπεια τὸ κύριο μέρος τῆς ἀφιέρωσης στὸν Ποσειδῶνα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ στὸν θεὸ καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέτη. Ἡ διαπίστωση αὐτὴ ἐπαληθεύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐξέταση τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀναθέτη.

Ὁ θεὸς προσφωνεῖται ὡς "Κύριος Ποσιδῶν".⁶ Ἡ ἐπίκληση "Κύριος" χρησιμοποιεῖται συχνὰ γιὰ διάφορες ἑλληνικὲς θεότητες κατὰ τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Τὸ ἐπίθετο αὐτὸ, ἂν καὶ διάχυτο, εἶναι χαρακτηριστικὸ περιοχῶν, στὶς ὁποῖες εἶχε εἰσχωρήσει ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. Μαρτυρεῖται σὲ πολλὲς ἀφιερώσεις ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Θράκης βορείως τῆς Ροδόπης, ἀλλὰ καὶ σὲ ἀφιερώσεις ἀπὸ ἄλλες περιοχές, ὅπως π.χ. ἀπὸ τὴν Συρία καὶ τὴν Αἴγυπτο.⁷ Ἀπὸ τὴν Θράκη βορείως τῆς Ροδόπης ἡ ἐπίκληση "Κύριος" συνοδεύει τίς θεότητες Ἀπόλλωνα, Ἄρη, Ἄρτεμη, Ἀφροδίτη, Δία, Διόνυσο, Ἐρμῆ, Ἥρα, Ἥρακλῆ, τίς Νύμφες,⁸ ἀλλὰ κυρίως τὸν θεράποντα θεὸ Ἀσκληπιό.⁹ Στὴν συντρι-

9: Νέστορ Λυσιμάχου ὑπὲρ τέκνων καὶ τῶν ἰδίων πάντων Μητροί | ἀπὸ σπηλείου εὐχὴν.

5. Ὅπως π.χ. ἡ ἀφιέρωση *SEG XXXII 475* (Λεβάδεια), στ. 9-12: τὸν θεὸν Διόνυσον τῷ κοινῷ τῶν λατόμων. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ἀνατίθεται ἄγαλμα τοῦ Διονύσου γιὰ τὸ καλὸ τοῦ κοινῷ τῶν λατόμων, γι' αὐτὸ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ἀναγράφεται σὲ αἰτιατικὴ. Βλ. ὅμως τὴν ἀνάθεση *IGSK Bd. 9: Nikaia. Teil I*, hrsg. von S. Sahin, Bonn 1979, ἀρ. 34, στ. 2-3: Διὶ Λιδαίῳ τὸν Δία καὶ τὴν Ἥραν | καὶ τὴν Ἀθηνᾶν.

6. Βλ. γιὰ τὴν γραφὴ Ποσιδῶν E. Wüst, *REXXII 1*, 449.

7. Παραδείγματος χάριν: *SEG XXXVIII 1562* (Ἠλιόπολις Συρίας): Ἐρμῆ Κυρίῳ. *SEG XXXVIII 1652* (Γέρασα Κοίλης Συρίας): "τῆ Κυρία Οὐρανία Ἀρτέμιδι. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ Γέρασα προέρχεται ἡ χαρακτηριστικὴ ἀφιέρωση "τῆ Κυρία Πατριδι" (*SEG XXXVIII 1654*). *SEG XXIX 1637*: Κύριος Νειλάμμων (Αἴγυπτος).

8. Παραδείγματος χάριν: Ἀπόλλων: *IGBulg III 1*, 1113 (περιοχὴ Φιλιπποπόλεως). *SEG XXX 664* (Αἰγούστα Τραϊανῆ). *IGBulg III 2*, 1809 (περιοχὴ Ἀδριανουπόλεως). Ἄρης: *SEG XXXVII 610*. Ἄρτεμις: *IGBulg IV 2113* (περιοχὴ Παυταλίας). Διόνυσος: *IGBulg IV 2026* (περιοχὴ Σερδικῆς). Ζεὺς: *IGBulg IV 2043* (περιοχὴ Σερδικῆς). Ἥρα: *IGBulg IV 2044* (περιοχὴ Σερδικῆς). Ἥρακλῆς: *IGBulg III 2*, 1829 (περιοχὴ Ἀδριανουπόλεως). *IGBulg IV 2069* (Παυταλία). Νύμφες: *IGBulg IV 2148* (περιοχὴ Παυταλίας). *IGBulg IV 2230* (περιοχὴ Παυταλίας): Κυρίους Διί, Ἥρα, Ἐρμῆ, Ἥρακλῆ, Διονύσῳ, Ἀφροδείτῃ.

9. Παραδείγματος χάριν: *SEG XXX 716-720, 722-723, 725, 732, 736-737, 742-744, 752, 761, 775*, κ.ἄ. (Κυρίῳ Ἀσκληπιῷ: Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀφιερώσεις προέρχονται ἀπὸ ἓνα ἱερό τοῦ ἤρωος ἱππέως στὴν Σερδικῆ). *IGBulg III 1*, 935 (Φιλιππόπολις): Κυρίῳ Ἀσκληπιῷ κὲ Ὑγείᾳ. *IGBulg IV 2059* (Παυταλία: Ἀσκληπιός καὶ Ὑγεία).

πτική τους πλειοψηφία οί ἀναθέτες αὐτῶν τῶν ἀφιέρωσεων στὶς ἑλληνικὲς θεότητες, οἱ ὁποῖες συνοδεύονται ἀπὸ τὴν ἐπίκληση "Κύριος", εἶναι Θρωᾶκες. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ ἐπίκληση "Κύριος" δὲν ἐμφανίζεται συχνὰ κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τῆς Θρωᾶκης, οἱ ὁποῖες κατέχονταν ἀπὸ τὶς ἐκεῖ εὐρισκόμενες ἑλληνικὲς πόλεις. Ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Δράμας (Νευροκόπι) προέρχεται μίᾳ ἀφιέρωση στὸν Πλούτωνα.¹⁰

"Ὅσον ἀφορᾷ στὴν λατρεία τοῦ Ποσειδῶνα καὶ στὴν ἐπίκληση "Κύριος Ποσειδῶν" παρατηρεῖται τὸ ἐξῆς ἀξιοσημείωτο. Ἀφενὸς ἦταν ἀσυνήθης ἡ λατρεία τοῦ Ποσειδῶνα στὴν Θρωᾶκη βορείως τῆς Ροδόπης, μὲ ἐξαίρεση φυσικὰ τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τοῦ δυτικοῦ Εὐξείνου Πόντου.¹¹ Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι εὐεξηγήτο, διότι οἱ Θρωᾶκες δὲν εἶχαν σχέση μὲ τὴν θάλασσα ἐκ παραδόσεως. Ἀφετέρου ἡ ἐπίκληση "Κύριος" γιὰ τὸν Ποσειδῶνα εἶναι ἐξαιρετικὰ σπάνια. Δὲν γνωρίζω ἄλλες περιπτώσεις. Ἐξ' αὐτοῦ συνάγεται ὅτι ὁ ἀναθέτης τῆς ἀφιέρωσης αὐτῆς στὸν Ποσειδῶνα, ὁ ὁποῖος, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, φέρει ἐπιχώρια ὀνόματα, προερχόταν μὲν ἀπὸ τὸν μὴ ἑλληνικὸ πληθυσμὸ τῆς ἐνδοχώρας τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ εἶχε υἱοθετήσει τὸν ἑλληνικὸ τρόπο ζωῆς.

Τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέτη εἶναι Μεστυπαίβης, τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του Αὐλοῦ-ζενις. Καὶ τὰ δύο ὀνόματα εἶναι ἐπιχώρια. Καὶ τὰ δύο συνθετικὰ τοῦ ὀνόματος Μεστυπαίβης, δηλαδὴ Μέστυς καὶ Παιβίης, μαρτυροῦνται συχνὰ. Τὸ ὄνομα Μέστυς ἢ μὲ παραλλαγές στὴν μορφή του ἢ σύνθετο μαρτυρεῖται στὴν περιοχὴ μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Νέστου καὶ εἰδικότερα στὴν χώρα τῶν Φιλίππων,¹² στὴν Θάσο,¹³ στὴν Στύβερα.¹⁴ Περισσότερο ὁ τύπος τοῦ ὀνόματος Μέστος θυμίζει τὴν παραγωγή τοῦ ὀνόματος ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ Νέστου. Τὸ ὄνομα αὐτὸ μὲ τὴν μορφή Νέστις μαρτυρεῖται στὴν Θάσο καὶ στὰ Ἄβδηρα,¹⁵ στὴν Θάσο μαρτυρεῖται ἐπίσης ὡς σύνθετο, καὶ μὲ τὴν μορφή Νέστος μαρτυρεῖται στὴν Νά-

10. *SEG* XXX 589 (= *IGBulg* IV 2343): Κυρία Πλούτωνι.

11. Βλ. π.χ. *IGBulg* I 67 (Ὁδησός).

12. P. Collart, *Philippes. Ville de Macédoine* (École Française d' Athènes, Fasc. V), Paris 1937, 298 (Μέστος, Μέστα). *SEG* XXX 590, 594, 599, 609, 610, XXXVIII 668 (Μέστος).

13. P. M. Fraser/E. Matthews (Ed.), *A Lexicon of Greek Personal Names*, Vol. I: The Aegean Islands, Cyprus, Cyrenaica, Oxford 1987, λ. Μέστις, Μέστος, Μεστούζελλμος.

14. *SEG* XXXVIII 679, στ. 63, 680, στ. 56/57 (Μέστυς).

15. Βλ. L. Robert, *Les inscriptions de Thessalonique*, *RPh* 48, 1974, 206 καὶ σημ. 165 (= *Opera Minora Selecta* V, Amsterdam 1989, 293).

ξο¹⁶ καὶ στὴν Ἀθήνα.¹⁷ Τὸ ὄνομα Παίβης ἢ μὲ παραλλαγές στὴν μορφή του ἢ σύνθετο μαρτυρεῖται ἐπίσης στὴν περιοχὴ μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Νέστου καὶ εἰδικότερα στὴν χώρα τῶν Φιλίππων.¹⁸ Τὸ σύνθετο ὄνομα Μεστυπαίβης δὲν μαρτυρεῖται τόσο συχνά.¹⁹ Πολὺ συχνά παραδίδεται τὸ ὄνομα Αὐλούζενις. Μαρτυρεῖται σὲ ἐπιγραφές ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ βορείου Εὐξείνου Πόντου, ἀπὸ τὸν δυτικὸ Εὐξείνο Πόντο καὶ γενικὰ ἀπὸ τὴν Θράκη βορείως τῆς Ροδόπης.²⁰ Τὰ ὀνόματα Μεστυπαίβης καὶ Αὐλούζενις κατατάσσονται στὰ θρακικὰ ὀνόματα.

Ἡ λέξη Σκιαζερηνός, ἡ ὁποία μαρτυρεῖται γιὰ πρώτη φορὰ, εἶναι τὸ ἐθνικὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέτη, δηλώνει δηλαδὴ τὸν τόπο προέλευσής του, διότι ἀκολουθεῖ τρίτο στὴν σειρὰ μετὰ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πατρώνυμο. Ἡ λέξη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δηλώνει κάτι ἄλλο. Τὸ ὄνομα, τὸ πατρώνυμο καὶ τὸ ἐθνικὸ συνιστοῦσαν τὴν ταυτότητα ἑνὸς προσώπου. Ἡ δήλωση τῆς ταυτότητας τοῦ προσώπου μὲ βάση τὸ ὄνομα, τὸ πατρώνυμο καὶ τὸ ἐθνικὸ ἦταν ἐλληνικὴ συνήθεια. Ἐπομένως καὶ ὁ τρόπος αὐτοπροσδιορισμοῦ τοῦ ἀναθέτη ἀποκαλύπτει ὅτι αὐτὸς ζοῦσε σὲ ἐλληνικὸ περιβάλλον καὶ εἶχε ἐλληνικὲς συνήθειες. Μάλιστα ἡ συνήθεια τῆς αὐτοπαρουσίας μὲ τὰ τρία ὀνόματα εἶχε εἰσχωρήσει στὴν ἐνδοχώρα τῆς Θράκης μὲ φορεῖς τῆς ἰδρυθεῖσες ἐκεῖ ἐλληνικὲς πόλεις καὶ τὴν ἀκολουθοῦσαν ἐνίοτε καὶ οἱ Θραῖκες.²¹

Τὸ πρῶτο συνθετικὸ, Σκια-, εἶναι ἐλληνικὴ λέξη. Ἡ λέξη "σκιά" σημαίνει με-

16. Greek Personal Names I, λ. Νέστις, Νεστογένης, Νεστοκλῆς, Νεστοκράτης, Νεστόπυρις (Θάσος), Νέστος (Νάξος).

17. M. J. Osborne/S. G. Byrne, *A Lexicon of Greek Personal Names*, Vol. II: Attica, Oxford 1994, λ. Νέστος. Τὸ πρόσωπο αὐτὸ ἀναφέρεται μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογένειας στὴν ἐπιγραφή IG II² 2332, στ. 106-109: Ὁ πατέρας ὀνομάζεται Σόφων Ἀναγυράσιος, ἡ μητέρα Νικόπολις καὶ τὰ παιδιά Δημοφῶν καὶ Νέστος.

18. P. Collart, *Philippes*, 297 (Ἀλιουπάβης), 298 (Paibes, Παιβίλας, Zipaibes, Ζυπαίβης). SEG XXX 590, 596 (Παίβης). Γιὰ τὸ ὄνομα Παίβης βλ. καὶ L. Robert, *Les inscriptions grecques de Bulgarie*, *RPh* 33, 1959, 229, σημ. 5 (=OMS V 259). Εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ τὸ ὄνομα Παιβῶ: SEG XL 1585.

19. *IG Bulg* II 751 a (περιοχὴ μεταξὺ Νικοπόλεως πρὸς Ἴστρω καὶ Μαρκιανόπολεως). Ἀπὸ τὴν ἴδια περιοχὴ εἶναι γνωστὸ καὶ τὸ ὄνομα Μουκαπαίβης (αὐτ. ἀρ. 754).

20. *IOSPE* II 136 (Παντικάπαιον). *SEG* XXXVII 652 (Κιμμέριος Βόσπορος). *SEG* XXIV 998, 1011, 1012· XL 594 (Ὀδησσός). *IG Bulg* I 374 (Ἀρχίαλος), 402 (Ἀπολωνία). *IG Bulg* II 830, 846 (Μαρκιανόπολις). *IG Bulg* III 1, 1090, 1218, 1404, 1529 (περιοχὴ Φιλιπποπόλεως). *IG Bulg* III 2, 1598, 1599, 1670, 1690, 1703 (Ἀγούστα Τραϊανὴ καὶ ἡ περιοχὴ τῆς). 1806, 1832 (περιοχὴ Ἀδριανουπόλεως).

21. *IG Bulg* III, 1, 1341 (Ταταζία Ἐπτέλου Βουρδαπηνός· περιοχὴ Φιλιπποπόλεως). *IG*

ταξύ άλλων και "σκιερή τοποθεσία". Σκιάς ονομαζόταν ό,τι προκαλούσε σκιά, όπως ή κληματαριά, ένα θολωτό στέγασμα ή ένα θολωτό οικοδόμημα, όπως ή Θόλος (πρυτανείον) στην Ἀθήνα²² ή τὸ οἶκημα στοῦ ὁποῖο συνεδρίαζε ή Ἰπέλλα στην Σπάρτη.²³ Στην λατρεία τοῦ Διονύσου οἱ Σκιάδες, στέγαστρα κληματαριάς, ἀντικαθιστοῦσαν τὰ σπήλαια (ἄντρα), ἐντὸς τῶν ὁποῖων ή δίπλα στά ὁποῖα γίνονταν οἱ γιορτές τοῦ Διονύσου, ὅπου δὲν ὑπῆρχαν σπήλαια.²⁴ Ἄν ὁ Ἀπόλλων Σκιαστής στην Σπάρτη²⁵ συνδεόταν με τήν γιορτή τῶν Καρνείων, στην ὁποῖα ἀναπαρίσταναν στρατιωτικές σκηνές,²⁶ δὲν εἶναι βέβαιο. Ἡ θεά Ἄρτεμις φέρει προσδιορισμούς, οἱ ὁποῖοι παράγονται ἀπό τοπωνύμια. Ἀπό τίς Φερές τῆς Θεσσαλίας εἶναι γνωστή μία ἀφιέρωση, στην ὁποῖα ή θεά προσδιορίζεται ὡς "Ἄρτεμις ή ἐν Σκιά".²⁷ Στην Ἀρκαδία ὑπῆρχε ἕνας τόπος σέ ἀπόσταση 13 σταδίων ἀπό τήν Μεγαλόπολη, ὁ ὁποῖος ονομαζόταν "Σκιάς", τὸ ἔθνικό "Σκιάτης", καί ἐκεῖ ὑπῆρχε ἱερό τῆς Ἀρτέμιδος Σκιάτιδος. Στην Εὐβοία ὑπῆρχε ἕνα πολίχνιον "Σκία", τὸ ἔθνικό "Σκιεὺς".²⁸ Ἐπειδή τὸ ἔθνικό Σκιάζε-ρηνός παράγεται ἀπό τοπωνύμιο, τὸ πρῶτο συνθετικό, Σκία-, πρέπει νά ἐρμηνευθεῖ κατ' ἀναλογία πρὸς τὰ τοπωνύμια ποῦ ἀναφέρθηκαν καί ὄχι πρὸς τὰ θολωτά στέγαστρα. Ἀποδίδει δηλαδή ἕναν τόπο με τὰ ἀνάλογα φυσικά χαρακτηριστικά.

Bulg III 2, 1811 (Σουντους Γενικέλου Γενπασηνός· περιοχή Ἀδριανουπόλεως). *IG Bulg IV 2230* (Βεΐθως Πυροῦλου Σηκινηνός· περιοχή Παυταλίας).

22. Ἡσυχ. λ. Σκιάς· ή ἀναδενδράς· καί σκηνή ὠροφωμένη· καί τὸ θολῶδες σκιάδ(ε)ιον, ἐν ᾧ ὁ Διόνυσος κάθηται· καί τὸ πρυτανεῖον· καί κλάδοι εὐμεγέθεις σκιάδες λέγονται. Σουΐδ. λ. Σκιάς· ἀναδενδράς· σημαίνει δὲ καί τήν παρὰ Ἀθηναίους λεγομένην θόλον. Πρβλ. B. D. Meritt/J. S. Traill, *The Athenian Agora*, Vol. XV: Inscriptions. The Athenians Councillors, Princeton 1974, ἀρ. 284, 287, 311, 312: Στους καταλόγους τῶν πρυτάνεων μετὰ τὸ 86 π.Χ. ἐμφανίζεται μετὰ τῶν τίτλων τῶν ἀεισίων ὁ "λειτουργός ἐπὶ τήν Σκιάδα/ ἐπὶ Σκιάδος".

23. Πaus. 3, 12, 10.

24. Βλ. γιὰ τὰ σπήλαια καί τίς σκιάδες στην λατρεία τοῦ Διονύσου R. Merkelbach, *Die Hirten des Dionysos. Die Dionysos-Mysterien der römischen Kaiserzeit und der bukolische Roman des Longus*, Stuttgart 1988, 63 κέ., 67.

25. Λυκόφρων, Ἀλεξάνδρα, 562: ὁ Σκιαστής Ὁρχιεὺς Τελφούσιος. Σχόλ. στ. 562: Σκιαστής καί Ὁρχιεὺς ὁ Ἀπόλλων παρὰ Λάκωσι Τελφούσιος δὲ παρὰ Βοιωτοῖς.

26. Höfer, *Skiastes* (Σκιαστής), *Roscher-Lexikon der griechischen und römischen Mythologie IV* (1909-1915) 993.

27. *IG IX 2, 417*: Κυθερία ἀνέθηκε Τάρτάμιδι τῶ ἐν Σκιά δῶρον.

28. Πaus. 8, 35, 5: τρῖσι δὲ ἀπὸ Μεγάλης πόλεως ἀπωτέρω σταδίοις καί δέκα Σκιάς τε καλούμενον χωρίον καί Ἀρτέμιδος Σκιάτιδος ἐρείπια ἔστιν ἱεροῦ· ποιῆσαι δὲ αὐτὸ ἐλέγετο Ἀριστόδημος ὁ τυραννήσας. Στέφ. Βυζ. λ. Σκιάς· χώρα Ἀρκαδίας· καί Σκιάτης τὸ ἔθνικόν, ὡς Λευκάς Λευκάτης, ἔστι δὲ καί Σκία πολίχνιον Εὐβοίας, οὐ τὸ ἔθνικόν Σκιεὺς. Βλ. καί Geyer, *Σκιάς*, *RE III A 1* (1927) 518.

Ἡ ἑρμηνεία τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ, -ζερηνός, εἶναι δύσκολη. Γιὰ τὴν Μακεδονία καὶ τὴν Θράκη παραδίδονται ὀρισμένες λέξεις, οἱ ὁποῖες δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι παρόμοιες, γι' αὐτὸ καὶ ἔχουν θεωρηθεῖ συγγενικές.²⁹ Στὸν Θεόπομπο ἀποδίδεται ἡ μαρτυρία γιὰ τὴν ὑπαρξὴ πόλης τῆς Θράκης μὲ τὸ ὄνομα "Ζειρηνία", τὸ ἔθνικὸ "Ζειρηνιάτης".³⁰ Ἡ πόλις αὐτὴ δὲν ταυτίζεται. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἡ διατύπωση "πόλις Θράκης" εἶναι ἀσαφὴς γεωγραφικὸς προσδιορισμὸς, διότι ἀκόμη καὶ στὸν 4 αἰ. π.Χ. οἱ Ἀθηναῖοι προσδιόριζαν γεωγραφικὰ τὸ βόρειο Αἰγαῖο ὡς Θράκη. Ἐπίσης τὸ ἔθνικὸ ὄνομα δείχνει, μάλιστα καθὼς παραδίδεται ἀπὸ τὴν Κλασσικὴ Ἑποχὴ, ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ἑλληνικὴ πόλη. Ἦδη ἔχει ἐπισημανθεῖ, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς πόλης, Ζειρηνία, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενο ἔθνικὸ ὄνομα, Ζειρηνιάτης, εἶναι μορφολογικὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα.³¹ Στὸν Θεόπομπο ἀποδίδεται ἐπίσης τὸ ὄνομα ἔθνους τῆς Θράκης, "Ζηράνιοι", οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν σὲ μία περιοχὴ, ἡ ὁποία ὀνομαζόταν κατὰ τὸν Ἐφορο "Ζηρανία".³² Τέλος μία γλῶσσα τοῦ Ἡσυχίου ἀποδίδει τὸ προσηγορικὸ "Ζειρῆν(η)"³³ στὴν λατρεία τῆς Ἀφροδίτης στὴν Μακεδονία.³⁴ Ἐχει διατυπωθεῖ ἡ ἄποψη ὅτι τὸ προσηγορικὸ "Ζειρῆν(η)" δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ταυτισθεῖ λόγῳ τῆς μορφολογίας του μὲ τὸ προσηγορικὸ "Ζηρύνθιος",³⁵ ἀλλὰ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ συσχετισθεῖ μὲ τὸ ὄνομα τῆς πόλης Ζειρηνία, ἂν καὶ ἡ ἐτυμολογία εἶναι ἀσαφής.³⁶ Σ' αὐτὴν τὴν ομάδα λέξεων πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ τὸ τοπωνύμιον "Ζερεία", τὸ ὁποῖο εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τοὺς φορολογικοὺς καταλόγους τῆς Ἀθήνας τοῦ 5ου αἰ. Τὸ τοπωνύμιον αὐτὸ δὲν ταυτίζεται.³⁷

29. Βλ. π.χ. K. J. Beloch, *Griechische Geschichte I*², Berlin/Leipzig 1926, 53.

30. Στέφ. Βυζ. λ. Ζειρηνία· πόλις Θράκης, Θεόπομπος Φιλίππων γ' (*FGrHist* 115, ἀπ. 44), τὸ ἔθνικόν Ζειρηνιάτης, ὡς Κυδωνιάτης.

31. Ὅτι τὸ ὄνομα Ζειρηνία εἶναι μορφολογικὰ ἑλληνικὸ ὄνομα, ἔχει ὑποστηρίξει ὁ J. N. Kalléris, *Les anciens Macédoniens. Étude linguistique et historique*, I, Athènes 1954, 180.

32. Στέφ. Βυζ. λ. Ζειράνιοι· ἔθνος Θράκης, Θεόπομπος εἰκοστῷ πέμπτῳ (*FGrHist* 115, ἀπ. 214) καὶ Ζηρανία ἐπὶ τῆς χώρας. Ἐφορος εἰκοστῷ ἑβδόμῳ (*FGrHist* 70, ἀπ. 88).

33. Γιὰ τὴν ἀνάγνωση "Ζειρῆν" ἢ "Ζειρῆν" βλ. J. N. Kalléris, *Les anciens Madédoniens I*, 180, σημ. 3.

34. Ἡσύχ. λ. Ζειρῆν(η)· Ἀφροδίτη ἐν Μακεδονία.

35. J. N. Kalléris, *Les anciens Madédoniens II*, Athènes 1976, 541: Ἀποσυνδέει τὰ δύο ἐπίθετα τῆς Ἀφροδίτης "Ζειρῆν(η)" καὶ "Ζηρυνθία".

36. Βλ. J. N. Kalléris, *Les anciens Madédoniens I*, 179-180: Ἐρμηνεύει τὸ ἐπίθετο Ζειρῆν ἢ Ζειρῆν ὡς συγγενικὸ μὲ τὶς λέξεις ζειρά, σειρῆ, σειρῆν, Σειρῆν. Ἐπίσης ἐρμηνεύει τὸ γράμμα Ζ σὲ νομίσματα τῆς Οὐρανούπολης ὡς "Ζειρῆν" = Σειρῆν (180, σημ. 5). Θεωρεῖ ὅτι ἡ Ζειρηνία ἦταν πιθανὸν ἴδρυση τοῦ Φιλίππου Β' ἢ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σὲ θρακικὸ ἔδαφος, ἡ ὁποία ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη "Ζειρῆν(η)", τὴν λατρεία τῆς

Μία άλλη ομάδα λέξεων είναι "Ζήρυνθον", "Ζηρύνθιος", "Ζηρυνθία", οι οποίες είναι επίσης μορφολογικά ελληνικές λέξεις. Από την γραμματεία της Έλληνιστικής εποχής είναι γνωστό το "Ζήρυνθον ἄντρον" της Έκάτης στην Θράκη.³⁸ Ο Λίβιος πληροφορεί για την ύπαρξη ενός ιερού του Απόλλωνα στα ἄκρα της υπαίθρου χώρας της Αΐνου. Τό ιερό αυτό τό ἀποκαλοῦσαν οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς "Zerynthium templum".³⁹ Στήν λεξικογραφική παράδοση ἀναφέρεται τό προσηγορικό "Ζηρυνθία" γιά τήν Ἀφροδίτη, καθώς και ἡ ὑπαρξη στήν Σαμοθράκη ἑνός ἄντρον, τό ὁποῖο ὀνομαζόταν "Ζηρύνθιον" ἢ "Ζήρινθον" και στό ὁποῖο συνθηζόταν ἡ θυσία κυνῶν. Δέν ἀναφέρεται ὁ τόπος λατρείας τῆς Ἀφροδίτης Ζηρυνθίας. Ἐπίσης τό ἄντρο αὐτό τῆς Σαμοθράκης δεν συνδέεται μέ τήν λατρεία τῆς Ἀφροδίτης.⁴⁰ Ἐκτός αὐτῶν παραδίδεται τό ὄνομα "Ζήρυνθος" ὡς ὄνομα πόλης και ἄντρον τῆς Ἐκάτης στήν Θράκη και τό ἔθνικό "Ζηρύνθιος".⁴¹ Ὑπάρχει μία σύγχυση στήν παράδοση αὐτῶν τῶν λέξεων. Ἐπίσης ἐκτός ἀπό τίς περιπτώσεις τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνα στήν χώρα τῆς Αΐνου και τοῦ σπηλαίου στήν Σαμοθράκη, οἱ ἄλλες ἀναφορές δέν συνοδεύονται ἀπό συγκεκριμένο τοπικό προσδιορισμό. Ὡστόσο οἱ συγκεκριμένοι τοπικοί προσδιορισμοί δείχνουν ὅτι οἱ ἀναφορές στήν Θράκη περιορίζονται στήν περιοχή νοτίως τῆς Ροδόπης και δυτικά τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου.

Ἐπειδή οἱ ἀνωτέρω λέξεις ἔχουν διαφορετική μορφολογία και ἡ ἔτυμολογία τους εἶναι ἄγνωστη, δύσκολα ἀποδεικνύεται ἡ ταυτοσημία τους. Γιά τόν ἴδιο λόγο εἶναι παρακινδυνευμένο νά θεωρηθοῦν συγγενικά μέ τίς ἀνωτέρω λέξεις

ὁποίας μετέφεραν οἱ ἄποικοι ἀπό τήν Μακεδονία.

37. B. D. Meritt/H. T. Wade-Gery/M. F. McGregor, *The Athenian Tribute Lists I*. Cambridge, Mass. 1939, 488: Τό ὄνομα Ζερεία μπορεῖ νά γραφεῖ και Ζηρεία ἢ Ζειρεία. Ἐπίσης ὁ Διόδωρος (16, 52, 9) ἀναφέρει ὅτι ὁ Φίλιππος Β΄ κατέστρεψε στήν Χαλκιδική ἕνα φρούριο, τό ὄνομα τοῦ ὁποῖου παραδίδεται στά χειρόγραφα μέ διαφορετική μορφή: Ζειρά, Ζειρα, Γείραν, Γείραν.

38. Λικ. Ἀλεξ. 77: Ζήρυνθον ἄντρον τῆς κυνοσφαγοῦς θεᾶς. Σχόλ. στ. 77: Ζήρυνθος ἄντρον Ἐκάτης ἐν Θράκη.

39. Liv. 38, 41, 4: Eo die ad Hebrum flumen perventum est. Inde Ainiorum fines praeter Apollinis Zerynthium quem vocant incolae templum superant.

40. Σουῖδ. λ. Ζηρυνθία· ἢ Ἀφροδίτη. και Ζηρύνθιον. και Ζήρινθον ἄντρον. ἐν ᾧ τοῦς κύνας ἔθιον. Αὐτ. λ. Σαμοθράκη ἦν δέ ἐκείσε και τὰ τῶν Κοριβάντων μυστήρια και τὰ τῆς Ἐκάτης και τό Ζήρινθον ἄντρον. ἦ κύνας ἔθιον. Ἐτυμ. Μ. λ. Ζηρυνθία· Ἀφροδίτη ἐν Θράκη. Ζήρυνθον γάρ ἄντρον ἐν Θράκη. Οὐ γάρ μόνον Ἄρεως ἱερά ἐστιν Θράκη, ἀλλά και Ἀφροδίτης. Λυκόφρων.

41. Στέφ. Βυζ. λ. Ζήρυνθος· πόλις και ἄντρον Ἐκάτης ἐν Θράκη. Λυκόφρων "Ζήρυνθον ἄντρον τῆς κυνοσφαγοῦς [θεᾶς]". ὁ πολίτης Ζηρύνθιος και Ζηρυνθίας.

τὰ προσωνύμια τοῦ Ἀπόλλωνος "Ζερδηνός" ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Αὐγούστης Τραϊανῆς⁴² καὶ "Δηρηνός" ἀπὸ τὰ Ἄβδηρα.⁴³

Τὸ δεύτερο συνθετικὸ τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος Σκιαζερηνός προϋποθέτει ἕνα ἀντίστοιχο τοπωνύμιο, ἢ μορφή τοῦ ὁποίου δὲν παραδίδεται. Εἶναι ὡστόσο σαφές, ὅτι τὸ ἐθωνύμιο Σκιαζερηνός ἐντάσσεται ὁμαλά στὸν ἐλληνικὸ χῶρο. Τὸ πρῶτο συνθετικὸ εἶναι ἐλληνικὴ λέξη. Τὸ δεύτερο συνθετικὸ προσεγγίζει μίᾳ οἰκείᾳ γιὰ τὸν χῶρο τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης βορείως τοῦ Αἰγαίου ὀνοματολογία. Τὰ ἐπίθετα μὲ τὴν κατάληξη -ηνός παράγονται ἀπὸ ὀνόματα τόπων καὶ ἔχουν διπλὴ σημασία καὶ χρῆση. Ἄφενός εἶναι ἐθωνύμια καὶ δηλώνουν τοὺς κατοίκους τῶν ἀντιστοιχῶν κωμῶν καὶ ἀφετέρου εἶναι χαρακτηριστικὰ ἐπίθετα τοπικῶν θεοτήτων. Τέτοια ἐθωνύμια καὶ προσωνύμια θεοτήτων μαρτυροῦνται πάρα πολὺ συχνὰ στὴν Θράκη βορείως τῆς Ροδόπης⁴⁴ καὶ στὴν Μ. Ἀσία,⁴⁵ σὲ περιοχὲς δηλαδὴ στὶς ὁποῖες ἡ ἱστορικὴ μορφή κατοίκησης καὶ ὀργάνωσης τῆς ζωῆς ἦταν ἡ κώμη καὶ ὄχι ἡ πόλις. Ἀντίθετα τὰ ἐλληνικὰ ἐθωνύμια καὶ προσωνύμια θεῶν σὲ -ηνός εἶναι συγκριτικὰ λίγα.⁴⁶

Στὴν περιοχὴ τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Νέστου ἐμφανίζονται ἐθνικὰ ὀνόματα σὲ -ηνός, παραγόμενα ἀπὸ τοπωνύμια κωμῶν, κατὰ τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Ἡ πλειοψηφία αὐτῶν ἀνήκει στὴν χώρα

42. *IGBulg* III 2, 1742.

43. Ἡ ἐπίκληση "[Δη]ρηνόν Ἀπόλλωνα" στὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου παιᾶνα τοῦ Πινδάρου γιὰ τοὺς Ἀβδηρίτες βεβαιώνεται ἀπὸ τὸ χωρίο *Λυκ.* Ἀλεξ. 440: αὐτοκτόνοις σφαιραγαῖς Δηραίνου κύνες. *Σχόλ.* στ. 440: αὐτοκτόνοις Δήραινος τόπος οὕτω καλούμενος ἐν Ἀβδήροις, ἔνθα Δηραίνου ἢ Ἀπόλλωνος ἱερόν ἐστιν, οὗ μνημονεύει Πίνδαρος ἐν Παιᾶσι. Δηραίνου οὖν κύνες οἶον ἢ Ἀπόλλωνος θρέμματα ἢ τουτέστιν οἱ μάντις.

44. Παραδείγματος χάριν: *IGBulg* III 1, 1338 (περιοχὴ Φιλιπποπόλεως· Νύμφαι Βουρδαπηναί), 1445 (περιοχὴ Φιλιπποπόλεως· κωμηταὶ Πιλινζηνοί). *IGBulg* III 2, 1742 (περιοχὴ Αὐγούστης Τραϊανῆς· Ἀπόλλων Ζερδηνός), 1804 (περιοχὴ Ἀδριανουπόλεως· Ἀπόλλων Σταρασκηρός). *IGBulg* IV 1930 (Σερδική· Ἀπόλλων Ζελαηνός). *SEG* XXX 720 (Σερδική· Ἀσκληπιός Κιλαδηνός), 2117 (Παυταλία· Ἥρα Βναιπαρηνή), 2216 (περιοχὴ Παυταλίας· Βολβαβρηνοὶ κωμηταί).

45. Παραδείγματος χάριν: Βιθυνία: *IGSK* Bd. 39: Die Inschriften von Prusa ad Olympon, Teil I, hrsg. von Th. Corsten, Bonn 1991, ἀρ. 22, στ. 8-9 (ἡ Δαγουτηνῶν χώρα), ἀρ. 40 (Ἀπόλλων Λιβοτηνός). *IGSK* Bd 10, 1. Nikaia. Teil II 1, hrsg. von S. Şahin, Bonn 1981, ἀρ. 1030 (Ἀπόλλων Ἀκρεληνός), ἀρ. 1110 (Ζεὺς Διμενηνός), ἀρ. 1201 (κώμη Ὀκαηνῶν). Λυδία: *SEG* XXVIII 902, στ. 6-7 (Ἀπόλλωνι Τιλληνώι καὶ Ἰαναδηνώι καὶ Ποζηνώι). *SEG* XXXIV 1214 (θεοὶ Περενδηνοί). *SEG* XXXVIII 1311 B (λατύποι Κουρναιτηνοί). *SEG* XL 1187 (κηπουροὶ Στευνητοί), 1190 (Κταηνῶν κώμη), 1226 (Ζεὺς Ἀβοζηνός).

46. Ὅπως: *IGSK* Bd. 32: Die Inschriften von Apameia (Bithynien) und Pylai, hrsg. von Th. Corsten, Bonn 1987, ἀρ. 5, στ. 2-6: Ἐπρηόφ θεῶ ἢ Ἀσκληπιῶ ἢ Ἐπιδαυριῶ ἢ Περγαμηνῶ ἢ

τῆς ρωμαϊκῆς ἀποικίας τῶν Φιλίππων.⁴⁷

Ἐκτὸς τῆς χώρας τῶν Φιλίππων βρισκόταν ἡ "κώμη Ὀλδηνῶν", ἡ ὁποία ταυτίζεται λόγω τοῦ τόπου εὑρεσης τῆς ἐπιγραφῆς, μὲ τὸν Νέο Σκοπὸ τοῦ Νομοῦ Σερρών.⁴⁸ Σπάνια εἶναι ἐπίσης ἀνάλογα εὐρήματα ἀπὸ τὴν περιοχὴ ἀνατολικά τοῦ Νέστου.⁴⁹

Ἀπὸ τοὺς Φιλίππους εἶναι γνωστὰ ἀρκετὰ ἔθνικὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα παράγονται ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα ὀνόματα κωμῶν, οἱ ὁποῖες ἀνήκαν στὴν χώρα τῶν Φιλίππων.⁵⁰ Δὲν σχηματίζονται ὅλα τὰ ὀνόματα μὲ τὴν κατάληξη -ηνός. Τὸ πρῶτο μῦθερο παράδειγμα εἶναι τὸ ἔθνικὸ "Πολγηνός", τὸ ὁποῖο μαρτυρεῖται σὲ ἐπιτάφια ἐπιγραφή ἀπὸ τοὺς Φιλίππους.⁵¹ Ἡ F. Papazoglou ἔχει δώσει μία συνολικὴ εἰκόνα τῶν θέσεων τῶν κωμῶν ἐντὸς τῆς χώρας τῶν Φιλίππων, οἱ ὁποῖες ταυτίζονται λόγω τοῦ τόπου εὑρεσης τῶν ἐπιγραφῶν μὲ θέσεις τῶν σύγχρονων νομῶν Καβάλας καὶ Δράμας.⁵² Στὴν περιοχὴ τῆς Δράμας ἔχουν βρεθεῖ ἐπιγραφές οἱ ὁποῖες διασώζουν τὰ ἑξῆς ἔθνωνύμια, τὰ ὁποῖα προϋποθέτουν ἰσάριθμα ὀνόματα κωμῶν: Ἰολλίτης (Κουδούνια).⁵³ Προυπτοσουρηνός (Χωριστή).⁵⁴ Scaponerus (Προσωτσάνη).⁵⁵ vicani Sc..., Nicaenses, Coreni, Zcambu

διώρυγα κατοικοῦντι. *SEG XXVII 373* (Ἱστορία: Ἀσκληπιὸς Περγαμηνός). Πρβλ. τὰ ἔθνικὰ ὀνόματα Ἀβυδηνός, Λαμψακηνός, Κυζικηνός, Ἀμισηνός, Περγαμηνός, Θυατειρηνός.

47. Ὁ P. Pilhofer, *Philippi, I: Die erste christliche Gemeinde Europas* (Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 87), Tübingen 1995, 52 κέ., 66 κέ. προσφέρει μία πολὺ καλὴ ἐνημέρωση γιὰ τὸ ζήτημα τῶν ὀρίων τῆς χώρας τῶν Φιλίππων, διότι ἐξετάζει ὅλες τὶς διατυπωθεῖσες ἀπόψεις (P. Perdrizet, P. Collart, Δ. Λαζαριδῆς, F. Papazoglou) καὶ συνοψίζει τὰ συμπεράσματα.

48. Γ. Μπακαλάκης, Ἀρχαῖα εὐρήματα ἐκ Νέου Σκοποῦ (Σερρών), *AE 17, 1936*, Χρον., 17-19, ἀρ. 10. F. Papazoglou, *Les villes de Macédoine à l'époque romaine* (BCH Suppl. XVI), Paris 1988, 384. M.B. Hatzopoulos, *Macedonian Institutions under the Kings*, I. A. Historical and Epigraphic Study (Μελετήματα 22), Athens 1996, 70, 215.

49. Βλ. π.χ. ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Κομοτηνῆς τὴν ἀφιέρωση "Διὶ Παισουληνῶν" (ὁ ἀναθέτης ὀνομάζεται Τήρης Πρόκλος): Γ. Μπακαλάκης, Ἐθρακικὰ εὐχαριστήρια εἰς τὸν Δία. *Θρακικά 6*, 1935, 316 (= Οἶνος Ἰσμαρικός. Τιμητικὸς τόμος Γ. Μπακαλάκη, Α΄, Θεσσαλονίκη 1990, 33).

50. Βλ. γιὰ τὶς κώμες στὴν χώρα τῶν Φιλίππων P. Collart, *Philippes*, 286 κέ.

51. *SEG XXXIV 665* (43-42 π.Χ.): Δριωζίγις Ἰ Πηβουκένιθου Πολγηνιό[ς].

52. F. Papazoglou, *Villes de Macédoine*, 41 I.

53. P. Perdrizet, *Inscriptions de Philippes. Les Rosalies*, BCH 24, 1900, 317.

54. A. Salač, *Inscriptions de Pangée, de la région Drama-Cavalla et de Philippes*, BCH 47, 1923, 75 κέ., ἀρ. 34.

55. *CIL III 1, 707*.

... (Κοκκινόγεια).⁵⁶

Ἡ ἐπιγραφή ἀπὸ τὰ Κοκκινόγεια εἶναι μία κοινὴ ἀφιέρωση τεσσάρων κωμητῶν στὴν Deana Minervia. Οἱ στίχοι 2-3 ἔχουν ὡς ἐξῆς: *vicani Sc[...] | Nicaenses et Coreni et Zcambu [... tectum ae]ldis* κτλ. Ἐπειδὴ τὰ ὀνόματα τῶν κωμητῶν συνδέονται μὲ τὸν σύνδεσμο *et*, εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ σύνδεσμος αὐτὸς πρέπει νὰ προστεθεῖ στὸ τέλος τοῦ στ. 2 μετὰ τὸ ἐθωνώνυμο *Sc-*, ὥστε νὰ συνδέει τὰ δύο ἐθωνώνυμα *Sc-* καὶ *Nicaenses*. Ἡ συμπλήρωση τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος *Sc-* μόνον ὑποθετικὸ χαρακτηριστὴρα εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχει. Ἔχουν ἤδη προταθεῖ γιὰ τὴν συμπλήρωση αὐτὴν τὰ ἐθνικὰ *Scaponeus* καὶ *Σκιμβέρτιοι*.⁵⁷ Ὡστόσο δὲν ἀποκλείονται καὶ ἄλλες συμπληρώσεις. Μολονότι τὸ μῆκος τῶν στίχων δὲν εἶναι γνωστὸ, πρέπει νὰ ὑπάρχει κενὸ ἀρκετῶν γραμμάτων στὴν δεξιὰ πλευρὰ.⁵⁸ Ὁ στίχος 3 ἀριθμεῖ μαζί μὲ τὴν πολὺ πιθανὴν συμπλήρωση 33 γράμματα, ἐνῶ ὁ στ. 2, 24 γράμματα, παρουσιάζουν δηλαδὴ μία διαφορὰ 9 γραμμάτων. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἐπιτρέπει μία *exempli gratia* συμπλήρωση τοῦ ἔλλιπῶς σωζομένου ὀνόματος *Sc-* ὡς ἐξῆς: *Sc[iazereni et]*. Μὲ τὴν συμπλήρωση αὐτὴ ὁ στ. 2 ἀριθμεῖ 34 γράμματα.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὴν προτεινόμενη συμπλήρωση στὴν ἐπιγραφή ἀπὸ τὰ Κοκκινόγεια, ἡ ἀφιέρωση αὐτοῦ τοῦ Σκιαζερηνοῦ στὸν Ποσειδῶνα προέρχεται πολὺ πιθανὸν ἀπὸ τὸ τμήμα τῆς χώρας τῶν Φιλίππων, τὸ ὁποῖο σήμερα περιλαμβάνεται στὸν Νομὸ Δράμας. Ἄφενὸς ἡ ἐπιγραφή προέρχεται ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Δράμας καὶ ἀφετέρου εἶναι γνωστὰ ἀπὸ ἀρκετὲς σύγχρονες θέσεις τοῦ Νομοῦ Δράμας ὀνόματα κωμητῶν, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν ἐντὸς τῆς χώρας τῶν Φιλίππων. Ἴσως ἡ ἀφιέρωση ἔγινε σὲ ἓνα τοπικὸ ἱερὸ τοῦ Ποσειδῶνα, ἂν καὶ μαρτυρεῖται ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ στοὺς Φιλίππους.⁵⁹

56. A. Salač, *BCH* 47, 1923, 64 κέ., ἄρ. 24.

57. A. Salač, *BCH* 47, 1923, 65 (*Scaponeus*). J. Roger, L'enceinte basse de Philippes, *BCH* 62, 1938, 40 (*Σκιμβέρτιοι*).

58. A. Salač, *BCH* 47, 1923, 65.

59. P. Ducrey, Des dieux et des sanctuaires à Philippes de Macédoine, στὸ: Comtes et inventaires dans la cité grecque. Actes du colloque international d'épigraphie tenu à Neuchatel du 23 au 26 Septembre 1986 en l'honneur de J. Tréheux (ed. D. Knoepfler), Neuchatel/Genève 1988, 207 II, στ. 9: Ποσειδ[ῶνος]. P. Lemerle, Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1938, *BCH* 62, 1938, 476: Neptuno deo et sacris Dioscuris (ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο ἀναθέτες ἦταν ναύτης).

ZUSAMMENFASSUNG

Die Weihung eines Thrakers an Poseidon in Ost-Makedonien

Im Museum von Drama (Ostmakedonien) wird ein seit 1917 bekanntes Weihrelief für Poseidon aufbewahrt, auf dem unter dem Bild des griechischen Meeresherrn (er steht neben dem Bug eines Schiffes, mit der linken Hand stützt er sich auf den Dreizack, in der rechten hält er einen Delphin; s. Abb. 1), folgende Inschrift seines thrakischen Dedikanten eingemeißelt ist:

Κυρίῳ Ποσειδῶνι Μεστυπαίβης
 Ἀλλουζένεος Σκιαζερινός εὐ-
 χὴν ἀνέθηκεν

In seiner diesbezüglichen Mitteilung (*Arch. Deltion* II, 1917, 11) hat sich G. Oikonomou auf eine kurze Beschreibung des Reliefs beschränkt und von der Inschrift nur beiläufig die Anredeform der Weihung ("Κυρίῳ Ποσειδῶνι") erwähnt. Der übrige (und gewiss interessantere) Teil der Inschrift wird zum ersten Mal im vorliegenden Beitrag veröffentlicht.

Nach der Buchstabenform kann die Inschrift in die zweite Hälfte des 1. bzw. die erste Hälfte des 2. Jhs n. Chr. datiert werden. Durch seinen Namen erweist sich der Dedikant vollends als Thraker. Der Eigenname (Μεστυπαίβης) kommt selten, das Patronymikon (Ἀλλουζένεος) dagegen ziemlich häufig vor. Für den in der Inschrift angegebenen Herkunftsort gibt es keinen anderen Beleg. Eine Kome der Sciazereni liesse sich vielleicht in einer von A. Saláč (*BCH* 47, 1923, 64 ff., Nr. 24) veröffentlichten (fragmentarisch erhaltenen) Inschrift aus dem Gebiet von Drama vermuten (am Ende der zweiten Zeile könnte man statt dem von Saláč angenommenen Ethnikon Scaporeni die Ergänzung Sc[iazareni] vorschlagen). Es spricht einiges dafür, daß die besagte Kome sich in dem Territorium von Philippoi befand.

Die Weihung eines Thrakers an den griechischen Meeresherrn Poseidon im makedonischen Binnenland ist zweifellos ein kulturgeschichtlich

interessantes Zeugnis. Ihr Motiv lässt sich nicht ermitteln (die rettende Einwirkung des Gottes bei einer Seereise des Dedicanten wäre das nächstliegende), ihr Aussagewert lässt sich aber nicht bestreiten: Die Verwendung der griechischen Namensform (und Sprache) und insbesondere die Weihung an Poseidon selbst verrät deutlich die Annäherung an die griechische Kultur, für die es bekanntlich auch andere Beispiele gibt.

X. Βελγιάννη Ειχ. 1.